

ГОЛОС України

Влада — Радам!

Газета Верховної Ради Української РСР

№ 18

Субота, 26 січня 1991 року

Ціна 10 коп.

Уряд України взяв на себе відповідальність за долю шахтарських колективів. «Велике вугілля» Донбасу потрібне республіці. Сьогодні на голодному пайку металургійні підприємства. Становище ускладнюється з переходом на ринкові відносини. Як жити далі?

Про це йшлося під час зустрічі Голови Верховної Ради Української РСР А. Кравчука в цехах Горлівського машинобудівного заводу імені Кірова.

На знімку: А. Кравчук розмовляє з токарем-карусельником Анатолієм Забудьком.

Фото Ігоря БРУЯ.

(Фоторепортаж про перебування Голови Верховної Ради Української РСР А. Кравчука у Донецькій та Луганській областях — на 2-й стор.).

У РЕЗУЛЬТАТІ повторного голосування зареєстровано народних депутатів Української РСР Рибина Олександра Миколайовича — директора держзаводу ім. Різи Люксембург Новозавського району, члена КПРС, який промислав в місті Новозавському, обраного до Новозавського виборчого округу № 151 Донецької області.

«Поки, мабуть, світового масштабу, почина формують глобально національні, бо зміна у своїй творчості використовувати всі багатства попередніх поколінь надбання. Він намагається уявити нар народної мови і вміє орудувати кінцею з великим смаком і майстерністю у найтрудніших на окреслення заворушення, — так писав про Павла Грингоравича Тиніну відомий український критик, літературознавець, історик Сергій Ефремов. Читає 12 і 13 сторінки цієї газети.

Наші соціально-економічні аксирмантми...

Сильні ми вже не ражикли ізі і, здається, жоден ще на був повністю співмірний процесу з людиною...

З цього виводу — зазирніть у «Дзвірило» [9 стор.]

Е ВРОПЕЙСЬКИЙ парламент ухвалив резолюцію із зверненням до СРСР наблизити від застосування сили в Прибалтиці і залишив за собою право переглянути програму фінансової, а також технічної допомоги Радянському Союзу. Внаслідок ходів у прибалтійських республіках Міжнародний валютний фонд і Міжнародний банк реконструкції і розвитку припинили зв'язки з СРСР, які до цього швидко розвивалися.

ГОЛОС України

Газета Верховної Ради
Української РСРГоловний редактор
Сергій
ПРАВДЕНКО

Редколегія:

Олександр БІЛИК
заступник редактора
Анатолій ГОРЛОВ
заступник редактораОлександр
ЄМЕЛЬЯНОВ
член-кореспондент
АН УРСРВолодимир
КРАСНОДЕМСЬКИЙЛеонід
САМОЙЛЕНКО
заступник редактораБорис
СИДОРЕНКО
заступник редактораАнатолій
СОЛОНСЬКИЙВіталій СУДДА
відповідальний
секретарЗасновник —
Верхня Рада
Української РСР.Адреса редакції:
УРСР, 253047

Кня-47, вул. Метастрова, 4

Римуніси
на рецензуються
і на повертаються.Друк авторів
публікацій у «Голосі
України» на заждж
збігаються з точкою
зору редакції.

Індекс 60955

Тираж 165 650.

Передплата ціна
на рік 19 руб. 60 коп.

УВАГА!

У зазхт
з технологією випуску
газети друку «Голоси
України» (9—16 стор.) вкладає
між 4 і 5 сторінками.БУТИ СЕРЕД
ЛЮДЕЙ

Кожний політичний діяч
приречений на поразку, якщо
його робота позбавлена по-
стійного спілкування з людь-
ми. Йдучи «у народ»,
він чітко уявляє, яка
мета такого спілкування. Що
має сказати людям, і зреш-
тою, почути від них?

Стосується це, мабуть,
передусім роботи, якою був
захоплений на початку
третьої декади січня Голова
Верховної Ради Української
РСР Л. Крайчук. «Голос
України» широко подавав ма-
теріали про поїздку Леоніда
Макаровича в Донецьку та
Луганську області. Бо було
про що говорити. Було що ска-
зати Голові Верховної Ради.
Було що сказати й людям.

з якими він мав зустрічі. В
цьому спілкуванні слід виді-
лити головне, а саме: настрій
робітничих та шахтарських
колективів. Гадалося, буде
якесь буря, однак мітингові
пристрасті здолав здоровий
глузд, який відчувався не
тільки у промовах гостя, але
й у його поведінці.

Щодо позиції. Можливо,
це і є головна ланка стриж-
ня всіх розмов, дискусій
та діалогів. Чи то йшлося
про нестачу труб (і це в Дон-
басі!), щоб провести людям
газ, чи то про труднощі но-
вої республіканської еконо-
мічної політики, за якою
Україна бере на свої плечі
весь тягар знесилених шахт,
порушених зв'язків між за-

водами, нестачі — від дріб-
ного цвяшка до комп'ютерів.

«Щось треба робити», —
говорили в Донецькому ме-
талургійному заводі, Горлів-
ському машинобудівному,
Комунальському коксохімічно-
му... А що? Куди йти шахта-
рам, якщо завтра або після
завтра закриють вугільні під-
приємства? Де ті переваги
ринкових відносин, які допо-
можуть майстриням Луган-
ської трикотажної фабрики
здолати зневіру у можливість
працювати на себе? Як збе-
регти відомий у світі колек-
тив об'єднання «Луганськ

теплокоз», який не зі своєї
вини скорочує виробництво?

Ми навісине не позначи-
ли ці зими конкретними
адресами. І не тільки тому,
щоб уникнути парадності або
лоску. Люди, з якими в ці дні
спілкувався Голова Верховної
Ради, знають, якими були
розмови. І вірять, що вийти
із скрутного становища змо-
жемо лише разом.

Анатолій
КРАСЛЯНСЬКИЙ,
Леонід САМОЙЛЕНКО,
спеціальні кореспонден-
ти «Голосу України».

Фото Ігоря БРУЯ.

ПРОЕКТ

Внесений Комісією з питань чорнобильської катастрофи.

Закон Української Радянської Соціалістичної Республіки
про статус території, що зазнала радіоактивного
забруднення внаслідок аварії на чорнобильській АЕС

Чорнобильська катастрофа уразила значну територію України, створила надзвичайно небезпечну радіаційну обстановку. Республіка оголошена зоною національної екологічної катастрофи.

Цей Закон встановлює статус території Української РСР, яка зазнала радіоактивного забруднення внаслідок чорнобильської катастрофи, та сприяє

охороні та забезпеченню науково обґрунтованого відходу до вирішення проблем радіаційного захисту населення та біосфери, комплексного використання цих територій.

Закон регулює режим території, умови проживання, господарську, науково-дослідну та іншу діяльність на цій території з метою зменшення дії радіації на здоров'я людей.

Закон, укладений на основі Декларації про державний суверенітет республіки, повноважень та влади, призначення та владності, результатів наукових досліджень, які виконали на цій території, визначення правового режиму зони, укладеного на основі договорів на оренду територій державними органами ЦСР, інших союзних республік, зарубіжними і міжнародними організаціями і здійснює контроль за їх діяльністю в порядку, передбаченому у розділі V цього Закону.

Стаття 8. Корисна робота у зоні, що зазнала радіоактивного забруднення

Координація робіт у зоні здійснюється Державним комітетом УРСР по захисту населення від наслідків аварії на Чорнобильській АЕС на основі Державного союзу-республіканського програмних інструкцій заходів на 1990—1992 роки по ліквідації наслідків аварії на

Чорнобильській АЕС і відповідної програми Української РСР.

Стаття 9. Фінансування робіт у зоні, що зазнала радіоактивного забруднення

Роботи по подоланню наслідків аварії на Чорнобильській АЕС, зокрема утримання зон, включаючи населені пункти, лісові масиви, транспортні магістри, водоканали та інші споруди, проведення науково-дослідних та інших робіт здійснюються за рахунок коштів, що виділяються у відповідності з Державною союзу-республіканською програмою подолання наслідків аварії на Чорнобильській АЕС.

Розпорядником коштів є Рада Міністрів Української РСР. Обсяги фінансування робіт визначаються Державним комітетом УРСР по захисту населення від наслідків аварії на Чорнобильській АЕС.

Розділ II.

Правовий режим зон відчуження та безумовного відселення

Стаття 10. Мета встановлення правового режиму зон відчуження та безумовного відселення

Правовий режим зон відчуження та безумовного відселення встановлюється з метою створення умов, які перешкоджають умови радіоактивної загрози, обмежують колективні та індивідуальні експозиції дозоопромінення осіб, які беруть участь у здійсненні виробничих та об'єктових робіт.

Стаття 11. Види діяльності, заборонені у зоні

Землі зон відчуження та безумовного відселення включаються в господарський оборот, відмежовуються від суміжних територій, вилучаються у землевласників та землекористувачів та передаються у радіаційно безпечні землі.

У зоні відчуження та безумовного відселення забороняється:

— постійне проживання населення;

— здійснення діяльності з метою одержання товарної продукції;

— перебування осіб, які не мають на це спеціального дозволу;

— вивезення за межі зони землі, гірничий, торф, деревина, рослинні корми, лісових продуктів, гриби, ягід та інших плодів лісового господарства, а також будівництво без спеціального дозволу;

— випасання худоби, перебування сировини перебування даних тварин, спортивне та промислове полювання і риболовство на це дозволу;

— прогін тварин, спалення лісу по водотоків, транзитний проїзд осіб, транспорт по території зони, а також територію зони, в'їзд з цієї території зони в межах цієї території зони.

здійснюється тільки через контроль-пропускні пункти і за спеціальних перепускників;

— будь-яка інша діяльність, яка порушує режим радіаційної безпеки.

Стаття 12. Види діяльності, дозволені у зоні

У зоні відчуження та безумовного відселення дозволяється діяльність, пов'язана з:

— виробничою експлуатацією Чорнобильської АЕС до її закриття і режимом технологічного супроводження зупинки енергоблоку до його демонтажу;

— режимом безпеки аварії;

— заборонити вивезу радіоактивних відходів з території зони радіаційного забруднення навколишнього середовища;

— постійним моніторингом стану природного середовища;

— підтримання території в належному санітарному і пожежебезпечному стані;

— перебування і поховання у сховища інвентарі і середовища біологічного радіоактивності з дотриманням нормативних документів;

— застосуванням методів біологічної фіксації радіоактивності на місцевості;

— іншими видами діяльності,

Розділ III.

Правовий режим зони гарантованого відселення

Стаття 13. Використання землі

Земельні ділянки, що розміщені в зоні гарантованого відселення, відносяться до радіаційно забруднених та використовуються за цільовим призначенням у порядку, який визначається Радою Міністрів Української РСР.

Якщо за економічними та екологічними умовами подальше використання цих земель неможливе за цільовим призначенням, вони відносяться до радіаційно безпечних.

Землевласники та землекористувачі мають право на от-

римання компенсації за вироблену продукцію, що не відповідає нормативам по вмісту радіоактивності при дотриманні спеціального нормального заходів по зниженню надходження радіоактивності у продукцію.

Стаття 14. Види діяльності, заборонені у зоні

У зоні гарантованого відселення забороняється:

— будівництво нових, розширення і реконструкція діючих підприємств, які безпосередньо не пов'язані із здійсненням заходів по забезпеченню радіоактивного захисту населення; (Заняттями на 4-й стор.)

Розділ I.
Загальні положення

Стаття 1. Визначення території, що зазнала радіоактивного забруднення внаслідок аварії на Чорнобильській АЕС

Територія, що зазнала радіоактивного забруднення внаслідок аварії на Чорнобильській АЕС — це територія в межах Української РСР, на якій виникли стійке забруднення навколишнього середовища радіоактивними речовинами при щільності забруднення ізотопами цезію, стронцію, плутонію більше 1,0 Кі/кв.м, 0,15 Кі/кв.м, 0,01 Кі/кв.м відповідно, а також де доза опромінення людини може перевищувати 0,1 бер (1,0 мЗв) за рік понад дозу від природного дозового фону, що загрожувє життю та здоров'ю людей, природному стану екологічних систем, є перешкодою для ведення господарської діяльності, в тому числі виробництва чистої продукції і потребують заходів спеціальних заходів по подоланню наслідків аварії аварії.

Стаття 2. Категорії зон, що зазнали радіоактивного забруднення

У залежності від негативного впливу на здоров'я населення, міри переведення природного стану екологічних систем, радіоактивності забруднення, умов безпечного ведення робіт території, що зазнали радіоактивного забруднення внаслідок чорнобильської аварії, підділяються на такі:

1) відчуження — територія, яка прилягає до Чорнобильської АЕС, з якої евакуювано населення у 1986 році (30-км зона);

2) безумовного відселення — територія, яка зазнала інтенсивного забруднення довгоживучими радіонуклідами, з щільністю забруднення грунту ізотопами цезію більше 1,0 Кі/кв.м, або стронцію 0,15 Кі/кв.м, або плутонію 0,01 Кі/кв.м, де доза опромінення людини може перевищувати 0,5 бер (5,0 мЗв) за рік;

3) гарантованого відселення — територія з щільністю забруднення грунту ізотопами цезію від 0,1 до 1,0 Кі/кв.м, де доза опромінення людини може перевищувати 0,1 бер (1,0 мЗв) за рік;

4) радіоактивного контролю території — щільність забруднення ізотопами цезію від 1,0 до 5,0 Кі/кв.м, де доза опромінення людини не може перевищувати 0,1 бер (1,0 мЗв) за рік понад дозу від дозового природного фону та дозу від місячного обстеження та лікування;

5) територія з щільністю забруднення грунту ізотопами цезію, стронцію, плутонію менше 1,0 Кі/кв.м, 0,15 Кі/кв.м, 0,01 Кі/кв.м відповідно визначається придатною для проживання та землекористування без обмежень по радіоактивності фактору та без прийняття спеціальних заходів.

Межі зон встановлюються та переглядаються в залежності від зміни радіаційної обстановки та інших факторів.

Радою Міністрів Української РСР на основі експертних висновків Національної комісії по радіаційному захисту населення України, Міністерства охорони здоров'я УРСР, Державного комітету УРСР по захисту населення від наслідків аварії на Чорнобильській АЕС, Укрлісгоспрому, Державного комітету УРСР по охороні та раціональному природокористуванню, а також Академії наук УРСР. Відомості про межі зон широко обнародуються.

Стаття 3. Радіаційно небезпечні землі

Радіаційно небезпечні землі — це землі, де неможливо постійне проживання населення відповідно до пп. 1, 2 ст. 2 цього Закону, отримання продукції для обмежених колективних та індивідуальних експозицій дозоопромінення, а також неможливо подальше використання цих земель за цільовим призначенням з економічними та екологічними умовами.

Ці землі підлягають виключенню з сільськогосподарського обороту, вилученню у землевласників та землекористувачів.

Стаття 4. Радіаційно забруднені землі

Радіаційно забруднені землі — це землі з щільністю забруднення ізотопами цезію, стронцію, плутонію відповідно більш як 1,0 Кі/кв.м, 0,15 Кі/кв.м, 0,01 Кі/кв.м, включаючи землі, що зазначені в статті 3.

Стаття 5. Порядок виключення земель з сільськогосподарського обороту

Порядок виключення земель з сільськогосподарського обороту, вилучення їх у землевласників та землекористувачів, переведення в категорію радіаційно небезпечних та радіаційно забруднених, встановлюється Радою Міністрів Української РСР.

Стаття 6. Мета встановлення правового режиму зони, що зазнала радіоактивного забруднення внаслідок аварії на Чорнобильській АЕС

Правовий режим зони, що зазнала радіоактивного забруднення внаслідок аварії на Чорнобильській АЕС, встановлюється з метою зменшення дії радіації на здоров'я людей і навколишнє природне середовище, здійснення господарських, науково-дослідних заходів по ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській АЕС, координації діяльності державних органів, інших органів Української РСР, а також зазначених радіоактивного забруднення внаслідок аварії на Чорнобильській АЕС, в межах території зони, в'їзд з цієї території зони в межах цієї території зони.

Про статус території, що зазнала радіоактивного забруднення внаслідок аварії на Чорнобильській АЕС

(Закінчення.

Початок на 3-й стор.).

— будь-яка діяльність, що викликає переселення радіоактивних речовин і зторіння забруднення території, шкідливо впливає на характер радіаційного забруднення навколишнього середовища;

— окремі види природоохоронних заходів з метою зменшення ризику забруднення населення у зоні гарантованого відселення;

З метою зменшення ризику забруднення населення у зоні гарантованого відселення:

— гарантується постійне переселення із зони місцевого населення з повною компенсацією збитків;

— здійснюється перероблювання виробництва на випуск екологічно чистої продукції;

— забезпечується постійний дозиметричний контроль за рівнем радіаційного забруднення ґрунту, води, повітря, продук-

тів харчування, харчових продуктів лісу, деревини, сировини для хімії, а також житлових і виробничих приміщень;

— вживаються заходи по забезпеченню населення необхідною кількістю та асортиментом медичних препаратів, чистими продуктами харчування, а також такими, які сприяють адекватно до організму радіоактивності;

— здійснюється суцільна порівня диспансеризація населення з метою виявлення і попередження на ранній стадії онкологічних та інших захворювань;

— для населення зони встановлюється пільга та компенсації відповідно до Закону «Про статус громадян, що постраждали внаслідок чорнобильської катастрофи» та інших актів чинного законодавства.

Стаття 18. Керівництво зоною гарантованого відселення Керівництво зоною гарантованого відселення здійснюється відповідними місцевими Радами народних депутатів.

Розділ IV.

Режим зони радіоекологічного контролю

Стаття 19. Обов'язок заходів, які здійснюються у зоні

На території зони радіоекологічного контролю обов'язково здійснюється:

— постійний медичний контроль за станом здоров'я населення і санітарно-профілактичні заходи;

— систематичний дозиметричний контроль за якістю сільськогосподарської продукції;

— моніторинг радіаційного забруднення ґрунту, води, повітря та атмосферного повітря;

— комплекс спеціальних заходів з охорони навколишнього середовища, агрохімічних, агролісових та інших заходів по зменшенню наслідків аварії.

радіоактивності у вигодованому продукті.

Стаття 20. Вади діяльності, заборонені у зоні

У зоні радіоекологічного контролю забороняється:

— будівництво нових, розширення і реконструкція діючих підприємств, які шкідливо впливають на здоров'я населення і навколишнє середовище, крім випадків, коли ці роботи спрямовані на зменшення акумуляції шкідливого впливу;

— окремі види природоохоронних заходів з дозиметричними показниками;

— інші види робіт, які становлять небезпечну ситуацію на радіоактивного забрудненні.

Розділ V.

Контроль за дотриманням режиму в зонах, що зазнали радіоактивного забруднення внаслідок аварії на Чорнобильській АЕС

Стаття 21. Державний контроль за дотриманням режиму в зонах, що зазнали радіоактивного забруднення внаслідок аварії на Чорнобильській АЕС

Державний контроль за дотриманням режиму зон, що зазнали радіоактивного забруднення внаслідок аварії на Чорнобильській АЕС, здійснюється місцевими Радами народних депутатів, їх виконавчими та розпорядчими органами, а також спеціально уповноваженими на те державними органами, а порадку, встановленому законодавством Української РСР.

Спеціально уповноваженим органом по здійсненню державного контролю за дотриманням режиму зон, що зазнали радіоактивного забруднення внаслідок аварії на Чорнобильській АЕС, є Державний комітет Української РСР по захисту населення від наслідків аварії на Чорнобильській АЕС.

Стаття 22. Радіаційний контроль

Контроль і прогнози оцінки сумарної дози опромінення людей від усіх джерел, а також розпорядчим органам, а також спеціально уповноваженим на те державними органами, а порадку, встановленому законодавством Української РСР.

Загальна оцінка радіаційної обстановки на території зон, що зазнали радіоактивного забруднення внаслідок аварії на Чорнобильській АЕС (радіаційний моніторинг території), методичне керівництво та координація робіт по визначенню радіаційної обстановки покладати на Укрлісмонітор.

При цьому відповідальність за радіаційний контроль області покладати на Держлісмонітор УРСР, лісових заходів (незалежно від їх відом-

чого підпорядкування) — на Міністерство УРСР, лісових ресурсів на Мінлісресурсів УРСР, територій населених пунктів — на Укрлісмонітор.

Радіаційний контроль за рівнем забруднення сільськогосподарської продукції і продуктів харчування покладати на Держлісмонітор УРСР та міністерства і відомства, які здійснюють їх заготовку, переробку і реалізацію. Контроль проводиться за методиками, затвердженими Держлісмонітором УРСР та погодженими з Міністерством охорони здоров'я УРСР і Державним комітетом УРСР по захисту населення від наслідків аварії на Чорнобильській АЕС.

Радіаційний контроль за рівнем забруднення здійснює-

го, водного та авіаційного транспорту, авіаційних питань по наданні дозволу на його переміщення за межі відселення та безумовного відселення покладати на міністерства і відомства, яким належать вказані транспортні засоби.

Радіаційний контроль за рівнем забруднення авторизованого транспорту, його складових частин, авіаційних питань по наданні дозволу на їх авіацію за межі зон відселення та безумовного відселення покладати на відповідні служби Міністерства внутрішніх справ УРСР.

Внесення питань по наданні дозволу на авіацію до машин та побутових речей, знарядь та побутових матеріалів за межі радіоактивного забруднення території, із якої передбачається відселення людей, покладати на Державний комітет УРСР по захисту населення від наслідків аварії на Чорнобильській АЕС.

Розділ VI.

Відповідальність за порушення режиму зони, що зазнала радіоактивного забруднення внаслідок аварії на Чорнобильській АЕС

Стаття 23. Відповідальність за порушення режиму території, що зазнала радіоактивного забруднення

Особі, адміні:

— у порушенні вимог режиму території, що зазнала радіоактивного забруднення, невиконанні приписів державних органів, які здійснюють державний контроль;

— у виконанні від виконання необхідних радіоактичних заходів;

— у вживанні і переробці, у вживанні інформації про радіоактивну обстановку;

— у здійсненні інших порушень законодавства в цій галузі, несуття кримінальну, адміні-

стративну чи іншу відповідальність відповідно до чинного законодавства.

Службові особи та інші працівники, з яких інші підприємства, установи й організації зазнали витрат, пов'язаних зі здійсненням забороненої в зоні екологічного лісу господарської або іншої діяльності, несуття матеріальну відповідальність у порядку, встановленому чинним законодавством.

Громадяни, винні у злочинних, підозрюваних або переслідуваних зв'язків радіаційного забруднення, або огорожі зони, зобов'язані з відповідними зазначених зана і огорожі.

Внесений Комісією з питань чорнобильської катастрофи

ПРОЕКТ

Закон Української Радянської Соціалістичної Республіки

ПРО СТАТУС ТЕРИТОРІЇ, ЯКА ЗАЗНАЛА РАДІОАКТИВНОГО ЗАБРУДНЕННЯ ВНАСЛІДОК ЧОРНОБИЛЬСЬКОЇ КАТАСТРОФИ

Аварія на Чорнобильській АЕС є найбільшою катастрофою сучасності, яка торкнулася кількох мільйонів людей, що проживають на величезній території. Виснажили нові соціальні та економічні умови в цих регіонах. Україна оголошена зоною національного позо-

логічного лиха. До цього часу немає можливості встановити вестр обсяг та наслідки цієї катастрофи. Запобігання небезпечному розвитку ситуації в республіці вимагає залучення значних фінансових, матеріальних та наукових ресурсів республіки та країни.

Розділ I.

Загальні положення

Стаття 1. Мета та спрямування Закону

Цей Закон спрямований на захист громадян, які постраждали від ядерної катастрофи, та вирішення проблем медичного і соціального характеру, що виникли внаслідок радіоактивного забруднення території.

Стаття 2. Визначення території радіоактивного забруднення та категорій зон

Наступні наслідки катастрофи на ЧАЕС (при шкідливості забруднення ізопалями цезію, стронцію і плутонію більш як 10; 0,15; 0,01 Кі/км², відповідно).

Вся територія за умови припинення та шкідливості забруднення розподіляється на зони:

1. Зона відлучення — зона відселення у 1986 р. акв. межу з територією ЧАЕС (30 км зона);

2. Зона безумовного відселення — територія з шкідливістю

забруднення ґрунту цезієм, стронцієм, плутонієм більше 15 Кі/км², 3,0 Кі/км², 0,1 Кі/км² відповідно, до дози опромінення 0,5 Бер (5 мЗв) за рік;

3. Зона гарантованого відселення — територія з шкідливістю забруднення ґрунту цезієм-137 від 5 до 15 Кі/км², або до гранично допустимий рівень опромінення населення може перевищувати 0,1 Бер (1 мЗв) за рік;

4. Зона радіоекологічного контролю — територія з шкідливістю забруднення ґрунту цезієм від 1 до 5 Кі/км², або до гранично допустимий рівень опромінення людини не повинна перевищувати 0,1 Бер (1 мЗв) за рік;

5. Територія з шкідливістю забруднення ґрунту цезієм менше 1 до 5 Кі/км², 0,15 Кі/км², 0,01 Кі/км² відповідно вилучається з підконтролювання за забруднення та землюорощення без обмеження по радіаційному фактору та без припинення спеціальних заходів.

Стаття 3. Умови проживання та трудової діяльності населення

на без обмежень по радіаційному фактору

Встановити, що умовою проживання та трудової діяльності населення без обмеження по радіаційному фактору є отримання додаткової дози більше 0,1 Бер за рік (індивідуально).

Стаття 4. Визначення прав на відселення

Населенню республіки, що проживає на території з шкідливістю забруднення ґрунту цезієм-137 від 1 до 5 Кі/км², у разі отримання додаткової дози більше 0,1 Бер за рік (індивідуально) Міністерством охорони здоров'я УРСР, надається право на відселення з пільгами, що передбачені цим Законом.

Порядок відселення визначається Радом Міністерства Української РСР.

Стаття 5. Умови реєстрації населення

Реєстрація населення проводиться виключно в добровільному порядку після зняття

радіоактивного забруднення до рівня, що забезпечує безпечні умови проживання без обмежень (ст. 3). Рішення про реєстрацію населення приймається Радом Міністерства УРСР за висновками Національної комісії по радіаційному захисту населення України (НКСЗУ).

Стаття 6. Проживання у зоні з шкідливістю забруднення більше 15 Кі/км²

Проживання населення у зоні з шкідливістю забруднення більше 15 Кі/км² дозволяється до завершення відселення.

В'їзд у зони з шкідливістю забруднення більше 15 Кі/км² здійснюється для постійного проживання забороняється.

Стаття 7. Державний контроль за радіаційною обстановкою

Державний контроль за радіаційною обстановкою здійснює Укрлісмонітор.

Стаття 8. Виробництво продукції на забруднених територіях

(Продовження на 5-й стор.).

СТАТУС ГРОМАДИН, ЯКІ ПОСТРАДАЛИ ВІД НАСЛІДКІВ РАДІОАКТИВНОЇ КАТАСТРОФИ

(Продовження).

Початок на 4-й стор.)
Продукти, вироблені на забруднених територіях, повинні мати сертифікат (маркворочний ярлик) який вказує місце їх вироблення, вміст радіоактивних та відновлюваних виробничих цих продуктів.

Стаття 9. Визначення «чистих продуктів харчування».

Продукти харчування, в яких вміст радіоактивних не перевищує норм, встановлених Національним комітетом по радіаційному захисту населення України (НКЗРУ), визнаються призначеними для реалізації та споживання. Для існуючих «чисті» продукти харчування.

Стаття 10. Виробництво забруднених продуктів харчування.

Виробництво забруднених продуктів сільськогосподарства, яка не вкладається в норми НКЗРУ, забороняється.

Стаття 11. Відповідальність

за забруднення забрудненої продукції.

Промислове (за винятком науково-виробничого та дослідного) та реалізація забруднених продуктів сільськогосподарства, а також оброблення забрудненої продукції як доказок до чистої сировини, тягне за собою адміністративну та кримінальну відповідальність згідно чинного законодавства.

Стаття 12. Інформація про ризик забруднення.

Громадяни Української РСР мають право на отримання повної, своєчасної та достовірної інформації про ризик забруднення радіоактивними речовинами місцевостей, на яких вони проживають, працюють, про ступінь забрудненості радіоактивними продуктами харчування та майна, про інші вимоги та умови дотримання режиму радіаційної безпеки, а також право громадського контролю.

Розділ II.

Статус осіб, які постраждали від наслідків чорнобильської катастрофи

Стаття 13. Визначення осіб, які постраждали від наслідків чорнобильської катастрофи.

Особами, які постраждали від наслідків чорнобильської катастрофи є:

1. Громадяни, які зазнали матеріальних збитків від катастрофи під час участі у ліквідації аварії та її наслідків — «Учасники ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській АЕС».

2. Громадяни, включаючи дітей, які зазнали впливу аварії наслідків забруднення території радіоактивними речовинами — «Потерпілі від впливу чорнобильської катастрофи».

Стаття 14. Визначення осіб, які зазнали впливу аварії наслідків ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській АЕС».

«Учасники ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській АЕС» — громадяни, які брали безпосередню участь у будівельних роботах, пов'язаних з усуненням самої аварії та її наслідків: 30-кілометрової зони (зона відлучення, п. 1 ст. 2), в зоні безумовного відлучення (п. 2 ст. 2), а також тимчасово направлених або командованих для виконання робіт у цій зоні, у тому числі військово-службовців, виключаючи релігійних, службовців МВС та КДБ, що проходили службу на цих територіях, працівників Верховної Ради та Рад Міністрів Української РСР, державних секретарів та відомств, інших державних закладів та організацій, партійних, професійних та інших громадських організацій, підприємств та проведених робіт у зоні відлучення та безумовного відлучення, а також працівників виконавчих місцевих Рад народних депутатів, звільнених працівників партійних, професійних та громадських організацій, що здійснюють та здійснювали свою діяльність у зазначених зонах.

До учасників ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській АЕС» відносяться також громадяни, які брали участь у рятівних життєвих, майна або ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській АЕС».

«Потерпілі від впливу чорнобильської катастрофи» включають в себе такі групи громадян:

1. Евакуйованих та відлучених із зон відлучення, безумовного та гарантованого відлучення

1. Категорія 1: «Учасники ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській АЕС» (ст. 14) та «Потерпілі від впливу чорнобильської катастрофи» (ст. 15), які втратили повноцінність, що підтверджується рішеннями ЛТЕК.

2. Категорія 2: «Учасники ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській АЕС» 1986 та 1987 рр. (ст. 14), та «Потерпілі від впливу чорнобильської катастрофи» (ст. 15), які проживали на територіях, відлучених до зон відлучення та безумовного відлучення пп. 1—2 ст. 2, а також особи, відлучені до груп пп. 5, 6 ст. 15.

3. Категорія 3: «Учасники ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській АЕС» 1986—1990 рр. особи, які працюють, працювали або проживали, проживали на територіях зони гарантованого відлучення, відлучених до категорії 3.

4. Категорія 4: Особи, які працюють та проживають на

території радіоecологічного контролю, та відлучені до п. 4 ст. 2.

2. Категорія ліквідації аварії наслідків ядерної катастрофи 1986 та наступних років, які працювали або працюють в найбільш забруднених ділянках зони, рішенням Державного комітету УРСР по захисту населення від наслідків аварії на Чорнобильській АЕС можуть бути відлучені до категорії 2.

Стаття 19. Підстава для встановлення пільг та компенсацій.

Підставою для встановлення пільг і компенсацій є фактичні ризики забруднення радіоактивними ділянками території на момент аварії або дозо опромінення, що перевищує гранично допустимі норми, встановлені НКЗРУ, чи їх максимально можливе значення, відновлене шляхом розрахунку.

Визначення рівня забруднення, дозо опромінення, відновлені їх шляхом розрахунку покладатиметься на уряд республіки.

Розділ III.

Єдина система реєстрації та медичного забезпечення

Стаття 20. Організація єдиної державної обліку осіб, які постраждали від наслідків чорнобильської катастрофи.

Для забезпечення систематичного обліку осіб, які брали участь у ліквідації аварії та її наслідків, евакуйованих та відлучених із зон відлучення, безумовного та гарантованого відлучення, самостійно записався до медичних центрів, працівників та працюючих у зоні відлучення, Міністерство охорони здоров'я УРСР організує єдину державну реєстрацію осіб, які постраждали від наслідків чорнобильської катастрофи (ст. 13).

1. Міністерство внутрішніх справ УРСР, Комітет державної безпеки УРСР, інші міністерства та відомства, виконавчих місцевих Рад народних депутатів, евакуйованих, переселених та відлучених осіб, на яких проживають особи, які брали участь у ліквідації наслідків аварії, евакуйованих, переселених або які самостійно відлучилися з забруднених територій, уточнюють відомості або територіальні центри, виконавчих місцевих Рад народних депутатів та списки, передають їх Міністерству охорони здоров'я УРСР для включення в Республіканський реєстр необхідних відомостей про цих осіб, в тому числі про календарні строки їх роботи або проживання на забруднених територіях, про місця роботи або проживання, про доз опромінення та результати медичного обстеження.

2. Республіканський номер У Республіканському реєстрі по відомостях потерпілих, лікуваних у лікувально-профілактичних закладах та аптек; 3. Безкоштовне щорічне забезпечення медично-фармацевтичними ліками; 4. Користування при виході на пенсію та зміні місця роботи пенсійними та медичними картками; 5. Виплату допомоги по тимчасовій непрацездатності з розміру 100% заробітної плати наділені над безперервного стажу роботи.

Розділ IV.

Соціальний захист громадян. Загальні компенсації та пільги

Стаття 23. Надання компенсацій та пільг.

Компенсації та пільги, які подані в адміністративній, судовій чи іншій формі (ст. 4 п. 1 ст. 15) потерпілим громадянам, включаючи дітей, у відповідності з встановленими (категоріями) (ст. 13).

Стаття 24. Компенсації та пільги громадянам, відлучених до категорії 1.

Надати особам, відлученим до категорії 1 (п. 1 ст. 15) такі пільги:

1. Безкоштовне придбання ліків за рецептами лікарів, безкоштовне амбулаторне лікування та убуковорення; 2. Першоочергове обслугову-

7. Виплату працюючим інвалідів допомоги по тимчасовій непрацездатності до 4 місяців після аварії або до 4 місяців у наслідковому році;

8. Позаочергове забезпечення житлою осіб, які потребують поліпшення житлових умов (включаючи сім'ї загублених або померлих громадян). Особи, вказані у цьому пункті, забезпечуються житлом за певною напратістю року з дня встановлення інвалідності або стійкого розладу здоров'я.

Право на відчуження громадян як таких, що потребують поліпшення житлових умов та вказати на аварійний об'єкт, мають особи, які забезпечені житлом, а також інвалідів житлою, що приналежить до членів сім'ї.

Під час постановки на квартирний облік та надання житлових площ особам, які переселені з місця аварії, інвалідам викасодок аварії, надається право на звільнення з місця проживання, площа якої включатиметься до загальної площі житла, що приналежить до членів сім'ї.

Сім'ї, що втратили годувальника, який вважався членом сім'ї, до категорії 1 або 2 (п. 1 ст. 18) цього Закону, під час постановки на квартирний облік та отримання житлової площі мають право на збереження у спільному складі сім'ї померлого або загубленого годувальника;

9. Права Міністерства УРСР, Міністерства охорони здоров'я УРСР, Міністерства внутрішніх справ УРСР, Комітет державної безпеки УРСР та інших зазначених міністерств та відомств, а також виконавчих місцевих Рад народних депутатів, на території аварії та інших зазначених осіб, які постраждали від наслідків чорнобильської катастрофи (ст. 13);

1. Організувати постійне медичне обстеження осіб, на яких опромінені, — 50 відсотків зменши на вартості палива, придбаного в межах норм, для компенсації за продажу населенню;

10. Право на передачу безплатно в особисту власність автомобіля, який вважався автомобілем 3А3-968 (при наявності відповідних медичних показників або інвалідності I. II групи). За бажанням власника його можна може бути позачергово продано автомобілем іншої марки з урахуванням вартості автомобіля за його вартості палива. Інвалідам I II груп, які не мають права на безкоштовне забезпечення автомобілем, можуть бути жовті, приміщення на транспортне обслуговування у розмірі, що визначається Радою Міністрів УРСР.

12. Право на забезпечення продуктами харчування за медичними нормами з прикріплення до відповідних магазинів з оплатою 50 відсотків їх вартості;

13. Безкоштовне користування автомобілем міського та приміського транспорту (таксі) та автомобілем транспортом загального користування, який вважався транспортним засобом загального користування, який вважався транспортним засобом загального користування у розмірі, що визначається Радою Міністрів УРСР.

14. Отримання лікарняного листа за асесом лікування в санаторіях та лікувальних закладах з урахуванням проходу туди та зворотню, з виплатою пенсії за період перебування на транспортному обслуговуванні у розмірі, що визначається Радою Міністрів УРСР.

15. Виплату при переведенні на роботу в асесом лікування на інше підприємство роботу різниці між попереднім зарплатою та зарплатою на новій роботі;

16. Виплату допомоги по тимчасовій непрацездатності з розміру 100% заробітної плати наділені над безперервного стажу роботи.

17. Виплату допомоги по тимчасовій непрацездатності з розміру 100% заробітної плати наділені над безперервного стажу роботи.

18. Виплату допомоги по тимчасовій непрацездатності з розміру 100% заробітної плати наділені над безперервного стажу роботи.

(Продовження на 6-й стор.)

ПРОСТАТІС ГРОМАДИН, ЯКІ ПРАЦЮЮТЬ НА РАДІОАКТИВНОМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННІ

(Продовження)
Почають на 4-й сторі.

проживають на окремій території, але які отримали майно в порядку наслідкування або на інших підставах, передає ними діючим законодавством.

Стаття 40. Компенсації підприємства, організацій та кооперативів.

Підприємства, організації та кооперативи, організації, що неоплатили обсягів виплатується вартість об'єктів соціально-культурного призначення та споруд підсобного сільськогосподарського, які збудовані за рахунок власних коштів, за їх залишковою вартістю.

Стаття 41. Компенсації та пільги громадянам, які переселяються на нове місце проживання.

Громадянам, які переселяються на нове місце проживання із зон, що визначені п. 1-3 ст. 2 та п. 4, 1 особам, які відносяться до п. 2 ст. 15, надається право на:

1. Виплату одноразової допомоги у розмірі трьох мінімальних зарплатних для республіки на кожного переїжджачого та членів його сім'ї (перехідним місцем роботи, такому ж розмірі виплату «сімей» допомога пенсіонерам (незалежно від виду пенсії), в також громадянам, які отримують допомогу у коштів місцевого бюджету та членам їх сімей;

2. Оплату вартості проїзду, витрат за переселення майна, залізничним, водним та автомобільним транспортом (крім винайма, коли відпавний транспорт повинен надаватися безкоштовно);

3. Збереження середньої зарплатної плати на час переїзду на нове місце проживання (6 роб. днів), виходячи з середньомісячного зарплату за попереднім місцем роботи;

4. Оплата витрат, пов'язаних з переїздом, місцевими Радами народних депутатів за попереднім місцем проживання.

Отримання безропотної тини на господарське забезпечення в розмірі до п'яти тини харчування на сім'ю з строком погашення до 15 років з моменту видачі позички.

6. Отримання безропотної позик на будівництво або придбання індивідуальних житлових будинків та надвірних будівлях у розмірі до 20 тис. карбованців з погашенням на період 25 років, починаючи з третього року після отримання позички.

Позички гасяться у розмірі 50 відсотків. Вказані позички надаються закладом Українського республіканського банку Опалювального банку СРСР незалежно від встановлених банком банківських вимог догострокових позик.

7. Першочергове влаштування на роботу місцевими Радами народних депутатів підприємствами, закладами, організаціями за новим місцем проживання з урахуванням їх професій, спеціальностей, кваліфікації. При відсутності можливості такого працевлаштування громадянам забезпечується надання інших робіт з урахуванням їх освіти та спеціальних потреб або можливості надання новим професіям (спеціальностям) із збереженням на колишньому та рівноцінну роботу за середньої зарплатної плати на весь час переїзду.

За громадянами, які працювали до переїзду в підприємствах, радгоспах та інших сільськогосподарських підприємствах, зберігається за новим місцем проживання безперервний стаж роботи, стаж роботи за спеціальністю, присвоєння ім

кваліфікації та звиня в порядку та на умовах, що визначаються діючим законодавством;

8. Поширюється забезпечення дітей місцями в дитячих дошкільних закладах, у спеціальних дитячих закладах лікувального та санаторного типу незалежно від їх вікової належності;

9. Пільгове медичне обслуговування;

10. Поширюється придбання товарів, за які виплачує компенсація у відповідності із ст. 37;

11. Громадяни, які проживають у місцях, де неможливо є отримання чистої продукції, а також громадяни, які переселяються з вказаних місцевостей в інші сільські населені пункти, на протязі 5 років після переселення звільняються від сплати податку на доходи, земельного податку та податку з власників транспортних засобів.

Стаття 42. Компенсації громадянам, що проживають на забрудненій території.

Встановлено громадянам, які проживають (тимчасово до переїзду) на території, що визначені п. 2, 3, 4 ст. 2, право на:

1. Грошову допомогу з виплати обмежених споживання продуктів харчування місцевому виробництву та особистого підсобного господарства на території з шкідливою забрудненням

від 1 К/км² до 5 К/км² — 15 руб. на чоловіка

від 5 К/км² до 15 К/км² — 20 руб. на чоловіка

більше 15 К/км² — 30 руб. на чоловіка

Розділ VII.

Оплата праці громадян, що працюють на територіях радіоактивного забруднення

Стаття 43. Оплата праці

Оплата праці осіб, які займаються роботами в районах (населених пунктах) з підвищеною радіоактивністю, проводиться за підвищеними тарифними ставками (випадками розширеної оплати) розміру до 150 відсотків від базової ставки, з урахуванням рівня радіоактивного забруднення в таких розмірах:

1. від 1 до 5 К/км² — 20

2. від 5 до 10 К/км² — 30

3. від 10 до 15 К/км² — 50

4. від 15 до 30 К/км² — 100

5. 30 К/км² та вище — 175 відсотків базової ставки.

Стаття 44. Оплата праці військовослужбовців

1. Військовослужбовцям, які призначені на збори та направлені для виконання робіт по ліквідації наслідків аварії в населені пункти з підвищеною радіоактивністю, в яких передбачені пільги по оплаті праці за продовженою та грошовою зарплатою, понад середню зарплату, що зберігається за основним місцем роботи, на підставі повноважень, які надаються військовому чиновнику, виплачується тарифна ставка (посадовий оклад) у відповідності до статті (ст. 44) за окремими днями (включаючи вихідні та святкові);

2. Військовослужбовцям військових частин, а також особам, які призначені до складу МВС та КДБ підпільної оплати нараховується на посадові оклади та оклади за виконання спеціальних завдань.

Стаття 45. Оплата праці робітників, які знаходяться у відраді.

Робітникам, тимчасово переміщеним або відправленим

населення забезпечується життєвими продуктами харчування згідно раціональних норм, з урахуванням підвищеної потреби в харчуванні висококалорійними та мінеральними продуктами. В цілому населення забезпечується продуктами харчування, в тому числі м'ясом і імпорудуктами, м'ясом і м'ясопродуктами, овочами, фруктами, дитячим харчуванням тощо, за потребою, які затверджуються відповідними урядовими органами спільно з Комітетом Верховної Ради УРСР на основі звітів місцевих Рад народних депутатів і при узгодженні з ними рішення, що приймаються;

2. Пільги та компенсації, що встановлено для осіб, які проживають на цих територіях, поширюються на робітників, у тому числі військовослужбовців, осіб рядового та начальницького складу органів внутрішніх справ та КДБ УРСР, які знаходяться у відраді в населених пунктах зон відселення, окремих підприємств, що встановлено у зв'язку з обмеженням споживання продуктів харчування місцевого виробництва та виплати зарплатної плати за встановленим для цієї місцевості розрахунковим проєктом.

Стаття 43. Збереження житла за попереднім місцем проживання

Робітникам, спеціалістам, військовослужбовцям, особам рядового та начальницького складу органів внутрішніх справ та КДБ, які направлені або приїхали по виклику наймів на роботу в зону відселення, надається право на збереження житла для проживання за попереднім місцем проживання.

Пільги за період проживання в зоні відселення	Розмір пільги
Від 1 до 4 років	1,0
Від 5 до 10 років	1,2
Від 10 до 15 років	1,5
Зверх 15 років	2,0

Стаття 48. Оплата праці працівників закладів охорони здоров'я

Працівникам закладів охорони здоров'я, які зайняті наданням медичної допомоги потерпілим у зв'язку з аварією на Чорнобильській АЕС, посадові оклади підвищуються на 25%.

Стаття 49. Оплата праці робітників, які займаються переробкою продукції з підвищеною радіоактивністю

Оплата праці робітників за підвищеними до 25% тарифними ставками та послідовним окладами проводиться в об'єднаннях підприємств та організацій, на яких переробляються окремі види сировини та матеріали з підвищеною радіоактивністю, при постійній частоті доз, що викликають випромінювання на робочому місці більше 50 мкР/година.

Стаття 50. Робота у вихідні та святкові дні

Робота у вихідні та святкові дні в населених пунктах з підвищеною радіоактивністю згідно з діючим законодавством оплачується в повному розмірі з урахуванням підвищеної оплати праці, яка передбачена у даному населеному пункті (ст. 44).

Стаття 51. Збереження середньої зарплатної плати та трудової стажу

За робітниками, що звільняються з підприємств, організацій та закладів при розгортанні трудового договору у зв'язку з відселенням з населених пунктів, які знаходяться в зоні радіоактивного забруднення, зберігається середня зарплатна плата за трудовий стаж на період працевлаштування, але не більш як 2 місяці з дня звільнення.

Зберігається середня зарплатна плата та трудовий стаж на період працевлаштування і на протязі трьох місяців з дня звільнення за рішенням органів працевлаштування, у тому числі, якщо робітник своєчасно (у 2-тижневий строк після звільнення) звернувся в цей орган, який був ним працевлаштований.

Стаття 52. Компенсації за час зменшеного простоя

Громадянам, які повинні бу-

ти відселені із зон радіоактивного забруднення, а з рази припинення трудової діяльності через зобов'язання виробництва сільськогосподарської продукції, виплачується як за час зменшеного простоя не з їх вини, так за місцем роботи 70% середньомісячного зарплату до моменту надання жовтої плати на одного дногого житлових за кошти держави.

Стаття 53. Щорічні відпустки на забрудненій території

Особам, які працюють (знаходяться у відраді) на забруднених територіях, надається щорічна відпустка в залежності від щільності забруднення ділянкою 137.

1. 15 К/км² та вище: тривалість 40 календарних днів без урахування додаткової відпустки. Загальна тривалість відпустки не повинна перевищувати 50 календарних днів;

2. Від 5 до 15 К/км² тривалість 37 календарних днів без урахування додаткової відпустки. Загальна тривалість відпустки не повинна перевищувати 49 календарних днів;

3. Від 1 до 5 К/км² тривалість 30 календарних днів без урахування додаткової відпустки. Загальна тривалість відпустки не повинна перевищувати 42 календарних днів.

Стаття 54. Тривалість робочого часу

У зоні радіоактивного забруднення, незалежно від їх професій, тривалість робочого тижня для працюючих всіх категорій, включаючи осіб, тривалість робочого тижня яких підлягає окремим нормуванням, встановленим органами виконавчої влади, виконавцями сільських та позашкільних дитячих закладів, викладачів середніх спеціальних учбових закладів та ПТУ, осіб, середній медичний персонал, працівників транспорту, скорочується на 5 годин проти середньомісячного законодавства з доплатою за скорочені робочі години в розмірах, затверджених державними органами виконавчої влади. Але оплата скороченого робочого тижня не повинна бути меншою, ніж оплата праці за повний, згідно діючого законодавства, робочий тиждень.

Стаття 55. Поширення діючого розділу Закону

На працівників Верховної Ради та Рад народних депутатів, міністерств та відомств, партійних, профспілкових та комсомольських органів, також на працівників органів виконавчої влади Рад народних депутатів, звільнених працівників партійних, профспілкових та комсомольських органів, працівників урядових установ, працюють у зв'язку з наданням відпустки, які передбачені цим розділом Закону.

Розділ VIII.

Пенсійне забезпечення

Стаття 56. Пенсії жертвам чорнобильської катастрофи

Пенсії жертвам чорнобильської катастрофи встановлюються у вигляді шкідливості компенсації за шкоду здоров'ю та загибелі осіб.

Стаття 57. Компенсація за шкоду здоров'ю

Компенсація за шкоду здоров'ю потерпілих від аварії на ЧАЕС внаслідок впливу радіації в розмірі 25 відсотків від максимального розміру компенсації.

Стаття 58. Компенсація за втрату здоров'я особам, віднесеним до категорії I

Особам, які втратили працездатність (категорія I), призначення і розміри пенсії за втрату здоров'я у розмірі част-

ки максимальної компенсації, яка визначається ступенем втрати працездатності, встановленим ІТЕК.

Стаття 59. Компенсації за шкоду здоров'ю особам, віднесеним до категорії II

Особам, які потерпіли від ядерної катастрофи та віднесені до категорії 2, призначається пенсія за шкоду здоров'ю в розмірі 25 відсотків від максимального розміру компенсації.

Стаття 60. Компенсація сім'ям за втрату годувальника

Шомісячна компенсація за шкоду сім'ї осіб, які загинули або померли, виплачується в розмірі 25 відсотків від максимального розміру компенсації.

(Закінчення на 8-й сторі.)

Фоторепортаж

МІЛЬЙОН І БУЛОЧКА

Коваясь у мудрого спартакца Лікурта запитали: як уберегти державу від вторгнення ворогів?

— А як не збагачуйтись! — просто відповів Лікурт.

Він не знав, що будуть приклади винятки — збагачуватись нема чим і навіть не заредабачиться, а ворог вторгнеться все одно. Навіть — не з-за моря. Занежнійським собі річ — держава вийде з мафією, а чуби трицять у громадян...

Прийшовши до суліничого Ленінського райкабінетному, а не повіря, що ці люди нові-

небудь розійдуться. Одні йшли, інші приходили, їх не меншало, усі — з одним і тим же: з обичком грошей, які, немов у наци, загрожували перетворитись на сміття.

У перший день епопеї сюди трині виникли швидко. Причому цього вже не було. Надінавшись не слюзи, поговоривши з депутатом райради Олександром Грищенем, я зрозумів — чому. Тут — якимось неможливим чином — зумів ластівитися до людських до людей, котрим більше нікуди було податися. Схили-

тут зрештою очима оберну-лося грошей! Мільйон! Мільйон! Чи картині той мільйон отримав зусилля? Заради тих, хто сюди приїхав по допомогу у становищі, майже беззвідному — варті, мейбут. Тим більше, що вони ні з чому не винні. Зрештою, як і всі, хто допомагає їм розміняти мільйон, не маючи змоги вийти на обід. Зеніти обідку десь відносів дістали мільйон булочок не всім.

Микола КОЗЛОВСЬКИЙ.
Фото автора.

НЕМАЄ ЧОГО БОЯТИСЯ

У перший день Дії Указу Президента СРСР про припинення приймання до платежів грошових заборгованостей 50 і 100 карбованців голова правління Ощадного банку СРСР В. Хорків відновив на запитання кореспондента ТАРС:

— Указ спрямований на боротьбу з тінювою економікою, він відсікає ті суми, які були в обігу, але нажиті нечесним шляхом. Робиться це, природно, в інтересах більшості наших трудящих.

Про суть Указу ми дізналися 22 січня увечері з програми «Час». Відповідні вказівки установам банку було дано вже вночі. В ряді місць не вистачило «фізичних» грошей у потрібних купюрах, і це створило труднощі.

Тепер керівництво Держбанку та місцеві обласні банки виконують заходи для поповнення сховищ необхідними грошима. Що стосується заборговувальників вкладів населення, то це не стосується грошей, які перераховуються на вклади у вигляді зарплатної плати, пенсій і так далі. До того ж ніщо не обмежує безготівкові платежі за товари і послуги: розрахункові чеки і розрахункові книжки ощад-

ного банку діють, як і раніше. Ними можна розплатитися в магазинах за товари. Підкреслює це раз, що це — тимчасовий захід, який покликаний стабілізувати грошовий обіг. В умовах збільшення виробництва товарів народного споживання ці заходи повинні дати непоганий ефект. Тепер ми надіємося першого з трьох відведених для обміну днів розорбляємо заходи, які необхідно вжити з тим, щоб зняти напруження.

Свій середьомісячний за-

робіток (але не винне тисячі карбованців) чи пенсію зможе обміняти кожен. Так що чесній людині нема чого боятися. Підкреслює, що тут нема якихось фіскальних інтересів у держави і ніякого ущемлення прав трудящих. Труднощі — не труднощі, а я навіть сказав би, незручності — звичайно, є. Якщо гроші чесно являти або нагромаджені, то ніяких питань не повинно виникати. Чесний трудянин усе одержить повністю.

ЯКОЖ БУТИ КОНСТИТУЦІЙ

Днями відбулася прес-конференція на тему «Концепція нової Конституції Української РСР». Провели другий сесіятор ЦК Компартії України Г. Харченко, заступник директора Інституту держави і права АН УРСР Г. Мурашин, провідний науковий співробітник-консультант цього ж інституту, доктор юридичних наук, професор А. Тарнав, завідувач науковою лабораторією політології та соціального управління, доктор юридичних наук, професор В. Попович. Вони хотіли доповісти ЦК Компартії України з підготовки проекту нової Конституції УРСР.

Відзначаючи прес-конференцію, Г. Харченко, зокрема, сказав: «Виноростуючи своє право законодавчої ініціативи, ЦК Компартії України вирішив зробити свій внесок у розробку нової Конституції. Тим більше, що з концепцією, підготовленою конституційною комісією Верховної Ради України ми не в усьому можемо погодитися. Ми вважаємо, що в запропонованій концепції не чітко сформульовано соціалістичний вибір народу України, відсутня єдина система Рад народних депутатів, пропущена перетворення України на президентську державу з необмеженими повноваженнями президента України».

Як неважко зрозуміти, деякі інші положення Конституції. Крім того, я повинен відверто сказати, що несторують виступи деяких членів цієї комісії, а також керівних осіб Верховної Ради щодо роз'яснення і об'єднання громадської думки відносно окремих положень цієї концепції Конституції. Ви знаєте, що було проведено «другий етап» таке ж «Голос України» і опубліковано матеріал «Визначилися ми». Конституція? Інтер'єр заступника Голови Верховної Ради України В. Гриньова в газеті «Комсомольське знамя» де прямо сказано, що «Рада» це щось нам підсунуло». Але, мабуть,

між-голова, який був учасником прийняття Закону про органи влади і місцеве самоврядування, не думав... Я б на його місці подумав про робота. Виходить з усього цього, що ЦК Компартії України звернувся до групи вчених користа з Інституту держави і права АН УРСР. Інституту політології, Харківського юридичного Інституту, Академії Міністерства внутрішніх справ з проханням докласти зусиль для того, щоб підготувати коментарі до нової Конституції Української РСР.

На запитання нашого кореспондента про ті принципи розробки цієї концепції Конституції, комісії Верховної Ради і комісії ЦК Компартії України з підготовки проекту нової Конституції УРСР професор В. Попович відповів так:

— Концепція, розроблена робочою групою Конституційної комісії Верховної Ради, передбачає двопалатний парламент. президентський

форму правління в деякій іншій системі судової влади та статусу прокуратури. І я думаю, що можна говорити не про якість розробки, а про підходи, про пошуки двох шляхів однієї істини. Концепція, розроблена науковою комісією, теж не заперечує наявності Інституту президента, але з деякими обмеженнями повноваженнями і з деякими іншими порядком виборів.

Специфічною концепції робочої групи є наявність двопалатного парламенту. Вона виходить з того, що кожний вибраний до парламенту уніфіковувати один одного, бути протизаконо. Крім того, і в кожній окремій структурі повинні бути елементи протизаконності. Можливо, до цього суспільства й підійде, але з часом. Вільно запропонована концепція розробляється на ній. Вона полягає в тому, щоб створити принципово новий парламент поступово. Спочатку перетворити його в дійсно постійно діючий орган влади, чітко обмежити його повноваження, а потім, якщо ця система не виправдає себе, можливо, слід буде перейти до глибших перетворень.

На прес-конференції журналісти одержали відповіді й на інші запитання.

Світлана ПНСАРЕНКО, кандидатський кореспондент.

СИТУАЦІЯ ЗАЛИШАЄТЬСЯ НАПРУЖЕНОЮ

Як вже повідомляв «Голос України», внаслідок рішення азербайджанського парламенту перемістити Шаумянський район Негінного Карабагу в прістисті в цій автономній області вийшли азербайджанці. Як там становище зараз? Вчора ми знову зателефували до Брєвня і Баку.

Кореспондент газети «Голос Арамії» Арам Калекер: По всій області відбулися мітинги, на яких вірменське населення протестувало проти постанови Верховної Ради Азербайджану. У Степанакерт з цього приводу був проведений односторонній поперевульний страйк.

Прийнятий роботу всіх підприємств міста, крім підприємств. До керівництва Радського Союзу надіслано звернення з вимогою скасувати нездане рішення азербайджанського парламенту. В обласному центрі та багатьох селищах бракує пального і продуктів харчування. Це вказує на те, що Азербайджан практично відігнав брєвню НКАО.

На Заявках прийшли представники Комісії з прав людини Верховної Ради Росії. Згідно з відомостями, що до нас надійшли, після прибуття до Степанакерта вони були заарештовані азербайджанськими емоціями і відіслані у невідомому напрямку.

Головний редактор бимісячної газети «Азатліг» («Свобода») Надієв Надієв. Це раз-чому підписався, що в рішенні парламенту нашої республіки немає нічого антиконституційного, просить Шаумянському району повернути дані азербайджанську назву. До речі, мені відомо, що і на Україні також були перекладені деякі міста. А загрози станаючи в НКАО є наслідком терористичних дій вірменських бойовиків. Саме вони намагалися нападнути один на одного народи, що віками мирно жили поочі.

Що стосується арешту гостей з Москви, то це, м'яко кажучи, анекдот. Делегати російського парламенту, очолювані народним депутатом Сергієм Ковалевим, зустрілися з Головою Верховної Ради Азербайджану Ельмірою Кафаровою. Були обговорені перспективи підписання угоди про дружбу, міжнародні стосунки, становище на Закавказзі.

Новини

— з усієї України —

НЕ БУДЕ МИРУ В НАШОМУ ДОМІ

ДНІПРОПЕТРОВСЬК. Інформація, яка з'явилася у центральній і республіканській пресі про підпад дверей у будинку Дніпропетровського обкому партії і Дніпропетровської міськради, стала приводом серйозної політичної акції. В обласній газеті «Зоря» і «Дніпроправа» панорамним опубліковано з цього приводу заяву бюро обкому Компартії України.

У ній відзначається, що підпад стіни нашої держави — це політизовані інтереси організації і груп, які зникли на платформі зневажливого антикомунізму. Проводячи паралелі між подіями в інших регіонах республіки і країни, бюро обкому заклало рішення протест у зв'язку з цим інцидентом і вважав, що з'явився реальне загрозі стабільності і громадському миру. Заява закликає організувати власні емоційні акції у трудових, навчальних, творчих колективах, за місцем проживання.

С. СКІРКО. (Упріфрими).

Наша дійсність

ЧУЖ СЕРЕД СВОЇХ

Ці два фото зробили в Ужгороді. Подібно зазвичай пам'яті не здається ніякого надзвичайного, аби не одна деталь. 1939 року, рятуючись від хоростів, «холодильників» громадян (переміжкою українців) тікали через кордон до нас. Тут їх понови, безліччями давали до 5 років в'язниці, комунізму, уся свист. Коли почалася війна, колись «чужі» та іноземні (чужай — українці) з тих категорій

приїхали на фронт. Саме з них і склався пізніше славний Чкаловський корпус генерала Лідія Свобода. Саме вони оплутували кров'ю свою і нашу свободу.

Тепер, виходить, вони знову — чужі серед своїх!

Віталій ЖЕЖЕРА.

Фото Юрія ПЕТРОВА.

Ужгород.

ІМ'Я ЗЛОЧИНЦЯ ВІДОМЕ

Повідомилимо подробиці

Радянський літак Ту-154, що змушувся був 21 січня летіти з Грозного не на Одесу, а на Бургас, повернувся до свого базису в аеропорту Стамбула. Детальні подробиці того тривожного рейсу.

...Повітряний літак був зареєстрований в аеропорту Ташкенте як А. Д. К. Вимоти змінили маршрут подолання Г. Гам, 36-річний уродженець азербайджанської області. Чільна місяця тому він здійснив з місця заселення, да 3,5 року відвідує попарання за уніфікацією. Паспорт вивірив у повітряні, у його гостювання.

У повітряні події розвивалися так. Дес з підлітків після вильоту з Грозного між підлітків з свого місця й промо-

ви: «Порів, Забаво, до тамбура, що відлітає пасажирів» сіл слоним, інтенсив зайти одну з бортовийділки, а другий, Валентин Добушкін, наказав: — Передай командирів, щоб летів на Турцію. Я відсида п'ять років, мені світить ще п'ятидцять, ятракти нічого. Орієнтуватися за сонцем, у випадку відлітання від курсу підлітків літак.

...Поназад допонує, до якої було приписано навігоно-прицілюючий предмет розміром десять на десять сантиметрів і товщиною сантиметрів чотири. І тут же сказав руго до кишині. Бортовийділка негачи-

но передала вимоги терориста командирів. Олексій Мул, порадившись з вліпками, послав на переговори бортовийділку Віталія Добушкіна. Там стояв на своєму. Запросили Ташкент: наслідки суворо всієї передоїлній огляд ласієри. Звідні, на жаль, — нічого вітального.

Десь над Сочі вліпак спробував зманивувати — зловиски тут не повинні це. А на борту — 156 пасажирів, тільки одного не підозрювали.

Тільки тоді вліпак вирішив летіти на Стамбул. Як відомо, там категорично відмовили. Відігналися болгарин. Вони

швидко підготували до прийому залпального літака аеропорт Бургаса. На посадку загнали з боку моря. Пасажирів оголошили, що з-за технічних причин літак сідає в Туреччині.

До аеропорту прибув представник радянського посольства. Переговорили з Генком, який через лідію, який знала турецьку мову, — аби зловиски нічого не запліднювали, на вліпак, що він володіє цим мовою. Він так промову здогадався, як може, просто страшувався, бо ніяк не хотів покидати літак. Йому райком стало логічно, одну за одну коштував кілька таблеток. Одну з пасажирів навіть запропонувала йому свої літак. Це привело понад три години. Група, якою керував заступник міністра внутрішніх

справ Болгарії, зившодила злочинця, не застосовуючи зброї.

Пасажирі й вліпак конунали в Бургасі, а вранці наступного дня вже були в Одесі. Коли тут зробили уважний огляд, вранці речей ліпаків, то виявилось, що на борту ліпаків потрапили предмети, яких там не повинно бути. Навіть вліпаків балончиків. Там в Ташкенті діяв ліпак поперозу. Винуватами лишився в Болгарії. За домовленістю з комітету безпеки, організації цієї країни радянська транспортна прокуратура вже порушила кариру справу проти Г. Гам, якого думали балончиком часом буде передано СРСР.

Георгій ВОРНЮК, вліпак кореспондент «Голосу України». Одеса.

A black and white photograph of a man with a mustache, resting his head on his hand, looking upwards and to the right. He is wearing a dark jacket over a light-colored shirt. The background is dark and indistinct.

«НЕОДЦВІТАЮЧІ»

Треба було прощатися, а ми ходили — недовго, але такі похолодали біля брами. І твк нам було я на серці, що ми якяк не могли прощатися. А коли, нарешті, розішлись, то довго махали один оди-

річчя після смерті Тичини і майже через тринадцять років після кончини його вірної подруги...

Ось отак воно й виходить, що ця розповідь, якій можна було б дати підзаголовок «Оповідь Лідія Петрівна», вестиметься одразу ж у трьох часах — у давньому минулому, минулому і теперішньому.

Отже, розпочинаємо...

АЛЕ СПЕРШУ знову моя оповідь. Тільки вже — в лапках. Ось запис у щоденнику від 14 жовтня 1970 року.

«Я мучив Павла Григоровича. «Літературний Україн» потрібна була його стаття про Франка до 110-річчя Каменярка, що відзначалося восени 1966 року. Початок і кінець статті у поета вже був. Середина ж, яка зв'язала б їх, була відсутня.

Тичина сидів у Кончі-Заспі й мучився. Йому не було сил писати. Був старий, хворий і дратливий... Лідія Петрівна поїхала в місто.

Він відіслав мене на веранду — перечитувати журнал «Советская музыка» і робити з нього якісь вписки, щоб я не сидів над його душею. А сам сидів писати. Але не виходило. Через кожні п'ять хвилин він виглядав і казав: «Буде, буде, не турбуйся!».

Лідія Петрівна не поверталася. Павло Григорович усе похмурнішав і похмурнішав. Він її виглядував усе частіше й частіше...

Нарешті сказав: «Ходімо їсти!». Я почав відмовлятися. Це його неймовірно розлютило — і я, злякавшись гніву, тут же слухняно пішов за ним.

Сердитий на весь світ, він напив мені розкоркувати пляшку з...

руками і всімалися. Й обом було гарно, наче в дитинстві.

Я пішов по шосе, мовби наздоганяючи те сонце, яке зайшло; а він усе ще стояв і махав рукою...

Оце такий запис 1970 року. По тому я відпочивав з родиною в Сухумі. Були в будинку творчості композиторів Грузії «Ліле». І, певне, на відстані якось яскравіше побачилася і Україна, і Тичина. Після тієї серпневої зустрічі 1966 року Павло Григорович проживе тільки тринадцять місяців...

Дача в Кончі-Заспі, де жив Павло Григорович, була не його власною, а державною. В одній половині будинку, що між прекрасними соснами, жили Тичина, у другій — Ковпаки. Жили приязно, одне одному не заважаючи. Іноді до Ковпаків приїздили гості — тоді могли лунати пісні, мажоранні записи, — але Павло Григорович усе це стоїчно витримував. Він залишав тоді папір і йшов між сосни. Вілочки обнюхували йому ноги, а коли він простягував до них руку, то довірливо тиснулися носиками в пальці. Тварини відчували настрій людини й її наміри...

Отоді, коли він вів мене між осяяних призахідним сонцем велетенських сосон, я не знав, що ще в молодості записав він вірш:

О, я не невілчані,
Я вш беззавонний,
Я — сонцелюбний,
Я — вогнепоклонник...

Й тоді, як умру я,
Й тоді, як ізтлію,
Васю зачу я
Гавлену мрію.

З творчої спадщини

ПАМ'ЯТІ ТРИДЦЯТИ

На Асольдовій могилі
Поховали їх —
Тридцять мучнів-українців,
Славних, молодих...
На Асольдовій могилі
Український цвіт —
По кривавій по дорозі
Нам іти у світ.
На кого посмілв знятися
Зрадника руна! —
Квітне сонце, грає вітер
І Дніпро-ріка...
На кого завзявся Каті!
Боже, покарай! —
Понад все вони любили
Свій коханий край.
Вмерли в Новім Залозі
З славом святих.
На Асольдовій могилі
Поховали їх.

1918 р.

Коли я через кілька місяців знову прилетів до Києва, то в Бориспільському аеропорту купив «Літературну Україну» — інших газет не було. Я розгорнув її — і не повірив очам: газета повідомляла про смерть Василя Земляка!

Письменники пишуть про людей, тягнучись до них... А — самотні! Отаким був і Тичина, коли йшов зі

ДЦВІТАЮЧА ВЕСНО МО

ваний, а далі — прозовий. 18 серпня цього ж року я записав віршами:

Казав Тичина: «Що вони мені —
Дрібні печалі наші!.. Іх не знаю...
Погляньте он, як вивірка гасає,
Як сонце згасає на сосні...
Далека лісія... Й етру тихе чудо...
І в небесах — замріяність німа...
Промчала мить! Промчала — і нема!
Печальється — бо більш її не буде!

Я ж уже третій рік ходив у дім поета, де мене зустрічала Лідія Петрівна — його осиротіла подруга, по-старіла, але негмамовно-завзята людина. Я передруковував його статті й вірші, що залишилися в рукописах.

І я почав нотувати. Все, що згадувалося про Тичину. Розповіді Лідії Петрівни... Звісна річ, ці нотатки були конспективні, вони розсипалися між іншими моїми щоденниковими записами.

Та частина, де ведеться мова про Павла Григоровича, — це не мій щоденник! Це — щоденник Лідії Петрівни, занотований мною по секрету від неї! Бо кожне слово — це її бачення Тичини.

А є ж ще й інші спогади. Є бачення Косарика, Новиченка, Озерова, Гончара... Є бачення читача, закоханого в Тичину (таких порівняно небагато), — читача, який рішуче не приймає чи його поетичні, чи громадянські позиції.

Я підступався до цих своїх щоденних записів декілька разів. Думав згрупувати за тематикою у хронологічному порядку по роках біографію подружжя. Робив інші спроби. Та побачив: марна справа. Бо пишу не дисертацію. Я просто повинен опублікувати розповіді Лідії Петрівни. Без прикрас, без виправлення навіть помилкових чи надто суб'єктивних її суджень...

Хай буде так, як написано. Треба б узяти в лапки ці Довженкові слова, але чомусь я їх не взяв, бо вони в даний момент — надто вже мої.

Хай буде так, як записалося на початку 70-х років про роки далекі, про давно минулий час.

А між кожним з цих записів — буде коментар-пояснення, написаний у травні 1988 року, через два десяти-

«Каберке», — мовив він. «Каберне», — виправив я. «Хіба?» — не здавався він. Я наполягав на своєму. Він послухав, але, мабуть, не повірив. Я розкоркував пляшку. І мн її удвох осушили. Щось їли. Говорили про футбол. (Фантастика: Тичина п'є вино і говорить про футбол!). Якраз перед тим київське «Динамо» програв московському «Торпедо». Павло Григорович промовив: «Мені все одно, я не розуміюся, але мій сусід тяжко переживав... Мабуть, і футбол важить для національної гордості...», — же, не треба програвати». Я з радістю погодився.

Нарешті, прийшла така Лідія Петрівна. Побачила, що ми вже відкрили другу пляшку цього ж вина, але вдала, що не помітила. Та настрій у нас був поганий. У мене — через те, що стаття не виходить, а у нього — що я пристав, мов смола. Скоро я почав прощатися. Мені було прикро, що поганий настрій Павла Григоровича через мене.

Тичина полегшено зітхнув. Був відчутний якийсь холодок. Я пішов. Але метрів через сто почув, як хазяїн дає мене гукав. Я озирнувся — він вирішив провести. Вів мене потихеньку, мовби переводячи в інший ритм настрою. Щось вибачливо говорив, підбираючи якісь слова. Скаржився, що не повідомили зарані, а так, з нальоту — хіба ж то робота? Я не хотів йому доводити, що роботи лишлося на десять-двадцять хвилин, я йшов і слухав, намагаючись вирватися з того ритму. Ішов — і пояснював, пояснював... А тоді й каже:

— Дивіться праворуч!

Крізь дерева видно було, як заходило сонце. Все було фантастично різке, яскраве і водночас ніжне. Господи, за обими всілякими клопотами ми відчували спостерігати, як сходять та заходять сонці! І Тичина став говорити про це.

Я знов так нічого не запам'ятав. А то була хвилинка якогось одкровення, піднесення, відкритості душі. І він був такий ніжний, що хотілося його пригорнути.

Треба було прощатися, а мн ще ходили — недовго, але такі походи на брами. І так нам було ясно на серці, що ми ніяк не могли розпрощатися. А коли, нарешті, розійшлися, то довго махали один одному

Сам снапаю сонцем,
В блакиті розтвну,
Сам стану півноччю,
У вілкість заглану...

А от, коли в Сухумі робив оцей щоденниковий запис, цей вірш я вже знав — адже мені довелося розшифровувати й передруковувати майже всі вірші та поеми, які увійшли до посмертної книжки Павла Тичини «В серці моїм...». І все це було в моїй голові і грало в ній, і сонцем осявало її середини. Я тоді ходив і скрізь і орював ці та інші — ще невідомі мільйонам людей — вірші Тичини!

Якраз тоді біля Сухумі я працював над книжкою «Павло Тичина. Очерк лозитського творчства», що вийшла в Москві 1974 року. І заголовок цієї книжки тоді був: «Поющее солнце».

Не мені судити про якість і глибину власної книжки, але через два з гаком роки після її виходу сиділи ми з Василем Земляком в «Енеї» (в ресторані Спілки письменників) — і він години з півтори розповідав про п'ятнадцять хвилин свого життя під час війни — коли з товаришем на велосипедах їхали, і їх перестріли німці; і почали обшукувати; і що з того вийшло... Усна розповідь ішла на рівні прози Фолкнера чи крапчик шматків з незакінченої поеми Тичини, яку він писав у 20-ті роки і яку потім намагався з'єднати з незакінченою «Шаблею Котовського». Там є сильні місця, коли одна мить життя розкладається на сотню чи й тисячу життєвостей, мнтеняток... Отак розповідав Земляк! Повість про п'ятнадцять хвилин власного життя! Повість, яка в скороченому переказі займає півтори години! Я сидів, слухав і уявляв, що ось зараз, прийшовши додому, сяду за стіл — і доки не запишу, не встану. Гай-гай, про яку домірку, про який стіл було тоді думати, коли я на кілька днів прилетів до Києва з ВАМУ — й оце сьогодні увечері маю знову відлітати на Хабаровськ!

А наприкінці Земляк раптом сказав:

— Заздрю Павлу Григоровичу. Ти написав про нього книжку. І написав її з любов'ю!

Василеві Сидоровичу хотілося, щоб хтось із уважних його слухачів та читачів написав колись книжку про нього.

мною між мідних сосон і говорив про сонце...

«...Я думаю про те, що страшенно самотній. Самотній же тому, що нікого не любив. Найпевніша ознака самотніх людей та, що вони нікого й нікого не люблять». (Володимир Винниченко. Твори. Том 21. Записки кримпато Мейфестовеля. Х-К: «РУХ», 1926. с. 24).

Це так говорить про себе головний герой винниченкового твору. Це — не Винниченко, не Тичина, не Земляк, не якийсь інший митець. Бо творець самотній не від нелюбоби, а від надміру любови. Як писав колись Франко: «Я ж не люблю її з надмірною любов'ю!»

І — це один коментар до свого ж запису:

«Я пішов по шосе, мовби наздоганяючи те сонце, яке зайшло...»

Тільки зараз бачу в цьому символі...

І записуючи все, що мені згадалося, розповіді Лідії Петрівни та інших людей про Тичину, я мовби київським наздоганяти те сонце, яке зайшло...

НАСТУПНИЙ запис зроблений 15 жовтня 1970 року в Сухумі, увечері. Ми дивилися американський фільм «Триста спартанців» про старогрецьких героїв на чолі з царем Леонідом, які загинули при Фермопілах. Хороший фільм — і не тільки про минуле, і не тільки про греків...

«15.X.

У нього теж були свої фермопіли. Коли приймали отой закон «про зміцнення зв'язку школи з життям», що йому гучно аплодували й аплодують шовіністи й космополіти, Павло Григорович Тичина зрікався свого «сану» Голови Верховної Ради УРСР.

Лідія Петрівна розповідала, що за кілька днів до сесії, на якій мали приймати цей закон, він подзвонив Коротченко. Павло Григорович був дуже наївним, намагаючись переконати цього (та й будь-якого іншого) державного діяча на Україні в недовірливості, реакційності, шовіністичності цього закону. Він поділявся своїми переконаннями, наголосивши, що ніяк не може зрозуміти необхідності цього закону. Він роз'являв руки ворогам національних мов та культур. Сказав, що він, Тичина, який глибоко шанує Леніна і славить «чуття

